

بررسی مشکلات زبان‌آموزان ایرانی در نحوه بیان علت به زبان روسی

حسین غلامی^{*}، محمدجواد آهسته^۲

۱. دانشیار گروه آموزش زبان روسی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲. کارشناس ارشد گروه آموزش زبان روسی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۹۰/۹/۲۰

دریافت: ۸۹/۱۰/۲۷

چکیده

سبب یا علت انجام کاری در زبان روسی در بسیاری از موارد با آنچه در زبان فارسی وجود دارد فرق می‌کند. این تفاوت‌ها وقتی رونمایی می‌شوند که علت به کمک حروف اضافه بیان شود. حروف اضافه در زبان روسی علاوه بر ویژگی مکانی و هدفی، ویژگی سببی نیز دارند که هنگام گفت‌وگو به زبان روسی و ترجمه از فارسی به روسی از اهمیت خاصی برخوردارند. زبان‌آموزان ایرانی در طول دوره فراگیری زبان به طور سطحی با آن آشنا می‌شوند ولی آن‌طور که باید و شاید به آن‌ها آموزش داده نمی‌شود. در زبان روسی یک حرف اضافه معین برای بیان علت خاصی به‌کار می‌رود، به‌گونه‌ای که حرف اضافه دیگر نمی‌تواند جایگزین آن شود. بار معنایی اسامی و افعالی که حروف اضافه سببی با آن‌ها به‌کار می‌روند و همچنین نتیجه‌ای که علت، باعث به‌وجود آمدن آن شده است، در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه نقش اساسی دارند؛ از این‌رو زبان‌آموزان ایرانی همواره در بیان علت دچار مشکل می‌شوند. در این مقاله مشکلات زبان‌آموزان ایرانی و اثبات این گزاره مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: بیان علت، حرف اضافه، مترادف، افعال، زبان روسی.

۱. مقدمه

در زبان‌های روسی و فارسی علت^۱ یا سبب انجام کاری از طریق جملات ساده و مرکب بیان می‌شود. یکی از ویژگی‌های این جملات نسبت‌های سببی^۲ آن‌ها است. کاربرد نسبت‌های سببی در زبان روسی با آنچه در زبان فارسی بیان می‌شود در بیشتر موارد متفاوت است. علت در زبان روسی همانند زبان فارسی به کمک حروف اضافه^۳ و حروف ربط بیان می‌شود، اما حروف اضافه در زبان روسی، برای بیان علت بار معنایی متفاوت دارند؛ به گونه‌ای که یک حرف اضافه سببی^۴ در شرایط معینی و با اسامی مشخصی به‌کار می‌رود که با حرف اضافه سببی دیگر نمی‌شود جایگزین کرد؛ به‌طور مثال اگر در جمله‌ای علت، پدیده‌ای طبیعی باشد و منجر به نتیجه نامطلوب و ناخوشایند برای نهاد شود، یعنی بار معنایی منفی داشته باشد، از حرف اضافه *из-за* استفاده می‌شود:

به علت باران ما دیر کردیم. *из-за дождя мы опоздали.*

منظور این است که باران باعث شد که ما به‌موقع نرسیم. هرچند در این جمله ادات منفی وجود ندارد، اما جمله بار معنایی منفی دارد و عمل نرسیدن، برای نهاد نتیجه‌ای نامطلوب است که علت آن باران است. برای بیان علت به‌وسیله پدیده‌های طبیعی، علاوه بر حرف اضافه *из-за*، از حروف اضافه دیگری هم استفاده می‌شود، اما نتیجه آن متفاوت است.

ما خیس باران شدیم. *мы промокли от дождя.*

در این جمله ما نمی‌توانیم از حرف اضافه *из-за* استفاده کنیم، چون حرف اضافه *от* برای بیان علت مستقیم با نتیجه بارز و مشخص به‌کار می‌رود. در مثال بالا نتیجه، کاملاً مشخص و بارز است، یعنی عمل خیس‌شدن در نهاد دیده می‌شود و هرچند علت، پدیده طبیعی است، اما از حرف اضافه *из-за* استفاده نشده است، چون نتیجه عمل متفاوت است. با توجه به کاربرد متفاوت حروف اضافه سببی در زبان‌های روسی و فارسی، زبان‌آموز ایرانی هنگام بیان علت به زبان روسی، دچار مشکل می‌شود. سؤال این تحقیق این است که چه چیزی باعث مشکلات زبان‌آموزان ایرانی در نحوه بیان علت به زبان روسی می‌شود؟ فرضیه احتمالی محققان این است که در زبان روسی، بار معنایی اسامی و افعالی که با آن‌ها حروف اضافه سببی به‌کار می‌رود و همچنین نتیجه‌ای که علت، باعث به‌وجود آمدن آن شده است،

در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه، نقش اساسی دارند. در زیر به بررسی مشکلات و اثبات این فرضیه می‌پردازیم.

۲. ویژگی نحوی و معنایی حروف اضافه در زبان‌های روسی و فارسی

روزنتال در کتاب *زبان روسی معاصر* می‌نویسد: در زبان روسی حرف اضافه آن قسم نامستقل کلام است که در ترکیب با حالت‌های فرعی اسامی، ضمائر، اعداد و کلمات قابل‌صرف، روابط مختلفی را بین اسامی و دیگر کلمات در جمله و گروه‌واژه بیان می‌کند (روزنتال، ۲۰۰۵: ۲۷۰). در کتاب *دستور پنج استاد*، تعریف حرف اضافه این‌گونه آمده است: در زبان فارسی مقصود از حروف اضافه، کلماتی است که میان دو کلمه را بیان کند و مابعد خود را متمم کلمه دیگر قرار دهد، چنانکه معنی کلمه نخستین، بدون ذکر دوم، ناتمام باشد؛ مانند: به تو می‌گویم. از او پرسیدم که معنی این افعال، بدون حرف اضافه ناتمام است (قریب و دیگران، ۱۳۷۳: ۲۰۳).

بلاشاپکوا در کتاب *زبان روسی معاصر* در توضیح نسبت‌های سببی حروف اضافه

می‌نویسد:

حروف اضافه در زبان روسی می‌توانند بیانگر نسبت‌های زیر باشند: نسبت‌های مکانی (временные) و غیره، *из люд, от ж* (пространственное отношение) (причинные отношения) و *в течение, после* (отношения) و غیره، نسبت‌های سببی (причинные отношения) و *по причине из-за* و غیره. حروف اضافه مانند حروف ربط می‌توانند دارای نقش نحوی باشند، به عنوان مثال، گروه واژه‌های به پیروزی ایمان داشتن (*верить в успех*) و با کمبودها مبارزه کردن (*бороться с недостатками*) فاقد نوعی نقش معنایی هستند و حضور آن‌ها منحصراً مشروط به ویژگی‌های نحوی افعال است (بلاشاپکوا، ۱۹۹۹: ۶۰۱).

در زبان فارسی حروف اضافه مانند زبان روسی نسبت‌های مکانی، زمانی و غیره دارند، اما در زبان فارسی، نسبت‌های سببی حروف اضافه به نتیجه عمل یا معنای مثبت و منفی بودن جمله مشروط نیستند. انوری در کتاب *دستور زبان فارسی* کاربرد حرف اضافه «از» را چنین توضیح می‌دهد: حرف اضافه از، در جملات زیر برای بیان علت و سبب به کار می‌رود: از ماجرای که حکایت کرد بسیار تعجب کردم، از کاری که کردم پیشیمان هستم (انوری، ۱۳۷۹: ۱۷۷). در زیر تفاوت‌های بیان نسبت‌های سببی حروف اضافه در زبان‌های روسی و فارسی

و مشکلات زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان آن‌ها به زبان روسی را شرح می‌دهیم.

۳. مشکلات زبان آموزان ایرانی

از جمله مشکلات اساسی زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان علت، عبارت‌اند از:

- تداخل کاربرد حروف اضافه سببی *c* و *от* که در بعضی موارد هم‌معنایی دارند و می‌توانند به جای یکدیگر به کار روند.

*ایوانوا در کتاب زبان روسی می‌نویسد: حرف اضافه *от* برای بیان علت هر عملی که وابسته به نهاد است، به کار می‌رود و نتیجه آن تغییر در حالت فرد و یا نهاد است (ایوانوا، ۲۰۰۴: ۸۸).*

От сырости книги портятся.

به علت رطوبت، کتاب‌ها خراب می‌شوند.

گلازوناوا در *دستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافه سببی *от* با اسامی به کار می‌رود که بیانگر حالات فیزیکی و روحی فرد هستند که نتیجه آن‌ها تأثیر علت و یا شرایط بیرونی است (گلازوناوا، ۲۰۰۳: ۲۲).

Она вскрикнула от испуга, но быстро взяла себя в руки.

او از ترس جیغ کشید، اما سریع به خودش مسلط شد.

در مثال بالا، عمل در نتیجه علت بیرونی انجام شد و تأثیر علت در حالات و حرکات فیزیکی فرد مشخص است، یعنی آثار ترس روی چهره فرد دیده می‌شود و علت، تأثیر مستقیم دارد.

گلازوناوا در *دستور زبان روسی* می‌گوید: حرف اضافه *c* برای بیان علت در زبان محاوره‌ای و با اسامی معدودی با بار معنایی منفی که بیانگر حالات روحی فرد هستند و بر پایه عملی معین و یا کلمات معین قرار دارد، به کار می‌رود (گلازوناوا، ۲۰۰۳: ۲۳). در این معنی مترادف حرف اضافه *от* است و می‌تواند به جای آن به کار رود؛ از خنده (*со смеху*)، از غم (*с горя*)، از شرم (*со стыда*)، از ترس (*с испуга*)، از خشم (*со злости*)، از دلتنگی (*со скуки*).

Он сгорел от (со) стыда вспомнив всю низость своего вчерашнего поведения.

وقتی او رذالت رفتار روز گذشته‌اش را به یاد آورد از خجالت آب شد.

در مثال پایین فقط حرف اضافه سببی *от* به کار می‌رود:

От раскаянья он не решился ни на кого взглянуть

از پشیمانی او تصمیم گرفت که به هیچ‌کس نگاه نکند.

حرف اضافه C زمانی می‌تواند با حرف اضافه OT مترادف باشد که صحبت از وضع احساسی و روحی انسان مثل اضطراب، خشم، شادی و غیره باشد و علت آن تأثیر عوامل بیرونی نباشد. پولکینا در کتاب *دستور زبان روسی برای خارجی‌ها* در این باره می‌نویسد: در موارد زیر فقط حرف اضافه OT به‌کار می‌رود:

Трава была мокрой от дождя	علف خیس باران بود.
Белый от снега	سفید از برف.
Серый от пыли	خاکی از گرد و خاک.
Горячий от солнца	داغ از خورشید.

(پولکینا، ۱۹۶۸: ۶۶)

هنگامی که علت، به وسیله حرف اضافه OT بیان می‌شود، تأثیر علت یا نتیجه علت بر فرد یا شیء، مشخص است، به گونه‌ای که یا دیده می‌شود و یا احساس می‌شود.

От волнения забилося сердце. از نگرانی قلبش گرفت.

در مثال بالا، تأثیر یا نتیجه عمل، تپش قلب است و به‌وضوح توسط نهاد احساس می‌شود. در چنین مواردی حرف اضافه سببی OT نمی‌تواند مترادف حرف اضافه سببی C باشد و به جای آن به‌کار رود. طبق توضیحات و مثال‌های ذکر شده: به این نتیجه می‌رسیم که حرف اضافه C وقتی می‌تواند مترادف حرف اضافه سببی OT باشد که علت، پدیده‌های طبیعی و عوامل بیرونی نباشد و همچنین تأثیر یا نتیجه عمل، مشخص و بارز نباشد.

• تداخل کاربرد حرف اضافه سببی za که در حالت مفعولی (В. П) با افعال معینی و در حالت معیت (Т. П) با اسامی که حامل بار معنایی نقص و کاستی هستند به‌کار می‌رود. پولکینا در کتاب *دستور زبان روسی برای خارجی‌ها* تأکید می‌کند: حرف اضافه za در حالت معیت در بعضی موارد (وقتی صحبت در مورد کار باشد) با اسامی که بیانگر نقص و کاستی هستند به‌کار می‌رود (پولکینا، ۱۹۶۸: ۱۰۸).

За отсутствием свободного времени я не мог выполнить поручение.

به علت کمبود وقت آزاد، من نمی‌توانستم مأموریت را انجام بدهم.

За неимением материалов строительство задерживается.

به علت کمبود مصالح، ساخت و ساز به تأخیر می‌افتد.

حرف اضافه za در حالت معیت فقط برای بیان علت خارجی به کار می‌رود؛ به عبارت دیگر زمانی به کار می‌رود که علت، یک عامل بیرونی باشد و اسامی در ترکیب با آن می‌توانند بیانگر موانع بینایی یا بصری (خانه (дом)، درخت (деревья)، گل‌ها (цветы) و غیره)، موانع صوتی (صوت (звук)، صدا (шум)، خش‌خش (скрип) و غیره) و موانع اتفاقی و پیش‌بینی نشده (کار (работа)، بحث (беседа)، بازی (игра) و غیره) باشد.

За скрипом телег, шумным говором он ничего не расслышал.

به دلیل خش‌خش گاری و صحبت زیاد، او هیچ چیزی نشنید.

ولچکو در کتاب *دستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافه za در حالت معیت با کلماتی به کار می‌رود که بیانگر عدم درک چیزی باشند؛ مثل نشنیدن به علت سروصدا (не услышать за шумом) و ندیدن به علت (انبوه) درختان (не заметить за деревьями) (ولچکو، ۲۰۰۴: ۲۵۶-۲۵۷). ولچکو همچنین در ادامه می‌نویسد:

حرف اضافه za در حالت مفعولی (В. П) وقتی که صحبت از رابطه احساسی و ذهنی و یا معنوی یک شخص با شخص دیگری باشد و با کلماتی که بیانگر تنبیه^۵ (سرزنش کردن (ругать)، انتقاد کردن (критиковать)، تحقیر کردن (презирать) و غیره)، عذرخواهی^۶ (معذرت خواستن (извиниться)، خواهش کردن (просить прощения) و غیره)، تشویق کردن^۷ (تشکر کردن (благодарить)، تحسین کردن (хвалить) و غیره) باشند به کار می‌رود (همان: ۲۶۱-۲۶۲).

Его ли не наградить за хорошую работу!

آیا به دلیل کار خوب نباید به او جایزه داد!

За нарушение правил дорожного движения инспектор отобрал удостоверение у водителя.

به علت نقض قوانین راهنمایی و رانندگی، بازرس گواهینامه راننده را از او گرفت.

Хозяин проводил его до саней и на крыльце ещё благодарил за оказанную честь. صاحب‌خانه او را تا سورت‌مه بدرقه کرد و در ایوان یک‌بار دیگر به خاطر سرافراز نمودن از او تشکر کرد.

همان‌طور که مشاهده شد، حرف اضافه za برای بیان علت در حالت مفعولی با افعال معینی به کار می‌رود، بعضی از این افعال مثل تنبیه کردن (наказать)، سرزنش کردن

(ругать) و غیره به خودی خود، معنی منفی دارند و هرچند اضافهٔ из-за هم برای بیان علت نامطلوب به‌کار می‌رود، اما با این افعال فقط حرف اضافهٔ за به‌کار می‌رود.

- تداخل حرف اضافهٔ سببی из-за با حرف اضافهٔ سببی из که برای بیان رابطهٔ انسان با محیط اطراف است.

گلزونواوا در کتاب *دستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافهٔ из برای بیان علت با اسم‌هایی به‌کار می‌رود که بیانگر رابطهٔ انسان با محیط اطراف هستند؛ از عشق (из любви)، مثل: از عشق به چی؟ (из любви к чему) و از روی احتیاط (из осторожности) (گلزونواوا، ۲۰۰۳: ۲۲).

Вы думаете я поступил так из зависти, я это сделал ради справедливости.
شما فکر می‌کنید من از روی حسادت این‌طور رفتار کردم، من از روی انصاف این کار را کردم.

در مثال بالا، علت، انگیزهٔ درونی انجام عمل است. حرف اضافهٔ из برای بیان علت، هم می‌تواند در معنی مثبت و هم در معنی منفی به‌کار رود. هنگامی که حرف اضافهٔ из برای بیان علت، بار معنایی منفی دارد، حرف اضافهٔ سببی из-за را که بار معنایی منفی دارد، نمی‌توان جایگزین آن کرد و هم‌معنا نیستند، چون هنگامی که علت، به‌وسیلهٔ حرف اضافهٔ из بیان می‌شود، نهاد بعد از آنالیز فکری اقدام به عمل می‌کند؛ یعنی انگیزهٔ درونی باعث انجام عمل می‌شود.

زالاتووا در *فرهنگ نحوی زبان روسی*، کاربرد حرف اضافهٔ из را این‌گونه توضیح می‌دهد: هنگام بیان علت با حرف اضافهٔ из، ویژگی و حالات درونی فرد، علت انجام عمل است؛ از عشق به هنر (из любви к искусству)، از روی انتقام (из мести)، از روی حسادت (из ревности) (زالاتووا، ۱۹۸۸: ۶۲).

Колька из озорства отнял у меня книжку.

کلکا از روی شیطنت کتاب را از من گرفت.

علت با حرف اضافهٔ из عمدی است، نهاد از قبل تحلیل می‌کند و رابطه‌اش را با محیط اطراف می‌سنجد و بعد عمل را انجام می‌دهد. در مثال بالا، علت اصلی انجام عمل، شیطنت کلکا است که ویژگی و خصلت او به‌شمار می‌آید. حرف اضافهٔ из برای بیان علت‌های غیرعمدی به‌کار نمی‌رود.

• تداخل کاربرد حروف اضافه سببی от و из-за، هنگامی که نتیجه عمل تأثیر عوامل بیرونی باشد.

گلازوناوا در کتاب *دستور زبان روسی* تفاوت این حروف اضافه را در قالب مثال‌های ذیل توضیح می‌دهد:

От дождя наша одежда промокла. *لباس ما خیس باران شد.*

Из-за дождя наши планы изменились. *به خاطر باران نقشه‌های ما عوض شدند.*
(گلازوناوا، ۲۰۰۳: ۹۱).

در جمله اول علت، نتیجه نامطلوبی برای نهاد در پی ندارد، به عبارت دیگر، جمله دارای بار معنایی منفی نیست. همان‌طور که اشاره شد، حرف اضافه سببی от با اسم‌هایی به‌کار می‌رود که بیانگر حالات فیزیکی و روحی فرد هستند که نتیجه آن‌ها تأثیر علت و یا شرایط بیرونی است. در این حالت، فیزیک فرد موردنظر است، یعنی حالت فیزیکی فرد به علت باران تغییر کرده است و آثار علت، خیس شدن لباس است که محسوس است، اما در جمله دوم علت، باعث عمل نامطلوب، یعنی خراب شدن یا به هم زدن نقشه‌ها شده است و جمله بار منفی دارد. در واقع نتیجه عمل در تعیین حرف اضافه سببی نقش اساسی دارد.

У меня от шума заболела голова.

به علت سر و صدا سرم درد گرفت.

Из-за шума я не мог заниматься.

به علت سر و صدا من نمی‌توانستم درس بخوانم.

هنگام بیان علت با حرف اضافه سببی от، بار معنایی (مثبت و منفی بودن) اسامی و همچنین مطلوب یا نامطلوب بودن نتیجه موردنظر نیستند، بلکه مشخص بودن و محسوس بودن نتیجه مهم است، در حالی که حرف اضافه سببی из-за برای بیان علتی به‌کار می‌رود که منجر به نتیجه نامطلوب و ناخوشایند شود؛ یعنی نتیجه، بار معنایی منفی دارد.

• تداخل کاربرد مشابه حروف اضافه سببی по و из-за با اسامی که بیانگر ویژگی و خصوصیت درونی فرد هستند و بار معنایی منفی دارند که نتیجه آن‌ها برای فرد نامطلوب و ناخوشایند است.

واینوا در کتاب *زبان روسی برای زبان‌شناسان خارجی* می‌نویسد: علت با حرف اضافه по به صورت ناآگاهانه و غیرعمدی توسط نهاد انجام می‌شود و مشروط به خصوصیت،

عادت و یا عوامل بیرونی است (واینوا، ۱۹۸۲: ۱۱۷).

Он не посещает занятия по болезни.

او به علت بیماری سر درس‌ها حاضر نمی‌شود.

در مثال بالا علت عمل غیرمنتظره است و فرد او را از روی اختیار انجام نمی‌دهد.

По ошибке я назвал его Петром Ивановичем.

من اشتباهاً او را پیتر ایوانویچ نامیدم.

Он забыл погасить свет в комнате по рассеянности.

او به علت حواس‌پرتی فراموش کرد که چراغ اتاق را خاموش کند.

در مثال‌های ذکرشده، علت و معلول به یک نهاد برمی‌گردد.

ایوانوا در کتاب *زبان روسی* می‌نویسد: علت با حرف اضافه *из-за* بیانگر عملی است که

به خاطر آن کار انجام نشد، نهاد معلول آن بوده است و فقط نتیجه علت که عملی ناخوشایند

است متوجه نهاد می‌شود (ایوانوا، ۲۰۰۴: ۸۸).

ولیچکو در *دستور زبان روسی* تأکید می‌کند: اگر علت و معلول به چند نهاد مختلف

مربوط شود، یعنی علت یک شخص و معلول شخص دیگری باشد، فقط حرف اضافه *из-за*

به کار می‌رود (ولیچکو، ۲۰۰۴: ۲۶۳).

Из-за его неаккуратности у меня всегда портится настроение.

به علت بی‌دقتی او حال من مدام گرفته می‌شود.

یعنی او بی‌دقت است، اما حال من گرفته می‌شود؛ به عبارت دیگر او علت است و من

معلول.

حرف اضافه *по* برای بیان علت وقتی به کار می‌رود که علت و معلول به یک نهاد برگردند،

اما هنگام بیان علت با حرف اضافه *из-за* علت و معلول به چند نهاد مختلف برمی‌گردند؛ علت،

یک شخص و معلول، شخص دیگری است.

۴. نتیجه‌گیری

همان‌طور که مشاهده شد ویژگی‌های سببی حروف اضافه در زبان روسی در بیشتر موارد با

آنچه که در زبان فارسی بیان می‌شود، متفاوت‌اند و وابسته به شرایطی هستند که نهاد

مشمول آن‌ها می‌شود؛ به عبارت دیگر یک حرف اضافه برای بیان علت در شرایطی معین

به‌کار می‌رود. طبق بحث بررسی‌شده، به این نتیجه می‌رسیم که در زبان روسی بار معنایی اسامی و کلماتی که علت، به کمک آن‌ها بیان می‌شود، بار معنایی (مثبت و منفی بودن) افعال، صفت‌های فعلی، قیدهای گزاره‌ای و قیودی که حروف اضافه سببی با آن‌ها به‌کار می‌روند و همچنین نتیجه‌ای که «علت» باعث به‌وجود آمدن آن شده است، در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه نقش اساسی دارند؛ به گونه‌ای که مطلوب‌بودن، ناخوشایند بودن، بارز بودن و نامحسوس بودن نتیجه عمل، هر یک حرف اضافه معینی می‌طلبند و به همین دلیل زبان‌آموزان ایرانی هنگام به‌کار بردن آن‌ها دچار تداخل می‌شوند. شایان ذکر است که عدم آموزش صحیح حروف اضافه سببی در زبان روسی و فقدان کتاب آموزشی مربوطه بر بروز این مشکلات می‌افزایند. به نظر مؤلفان، راهکارهای حل مشکلات ذکرشده به شرح ذیل است: آموزش حروف اضافه سببی به‌صورت مقایسه‌ای در زبان‌های روسی و فارسی، فراگیری حروف اضافه سببی زبان روسی در قالب متون فارسی و همچنین ارائه دوره طولانی مدت فراگیری حروف اضافه سببی زبان‌های روسی و فارسی به‌صورت شفاهی.

۵. پی‌نوشت‌ها

1. причина
2. Причинные отношения
3. предлог
4. Причинный предлог
5. наказание
6. извинение
7. поощрение

۶. منابع

- Величко, А.В. (–М., 2004). *Книга о грамматике, русский язык как иностранный*. Московский университет.
- Войнова, Е.И. и другие. (–М., 1982). *Учебник русского языка для иностранных студентов-филологов*. Русский язык.
- Глазунова, О.И. (–СПБ., 2003). *Грамматика русского языка в упражнениях и комментариях. Морфология*. Златоуст.

- Иванова, И.С. и другие. (–М., 2004). *Русский язык, практический синтаксис (учебное пособие по русскому языку для иностранцев)*. Русский язык.
- Золотова, Г.А. (–М., 1988). *Ситаксический словарь*. Наука.
- Пулькина, И.М. & Е. Б. Захава-Некрасова. (–М., 1968). *Учебник русского языка для студентов-иностранцев*. Высшая школа.
- Розенталь, Д.Э. и другие. (–М., 2005). *Современный русский язык*. Айрис-Пресс.
- Белошапкова, В.А. 3-издание, Азбуковник. (–М., 1999). *Современный русский язык*. Айрис-Пресс.
- عبدالعظیم، قریب و دیگران. (۱۳۷۳). *دستور زبان فارسی پنج استاد*. تهران: انتشارات فردوس.
- انوری، حسن و حسن احمدی گیوی. (۱۳۷۹). *دستور زبان فارسی*. تهران: انتشارات فاطمی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی